

Казарінов Д. В.¹

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті досліджено розвиток валютного регулювання в Україні протягом 2006–2011 років. Проаналізовано взаємозв'язок реформування валютного регулювання та процесів фінансової глобалізації.

***Ключові слова:** фінансова глобалізація, валютне регулювання, інструменти валютного регулювання.*

---

¹ Рецензент – д. е. н. Кисель Р.

ВСТУП

Вітчизняні науковці до основних складових глобального фінансового середовища відносять: міжнародні фінансові ринки, міжнародну банківську справу, фінанси міжнародних корпорацій, міжнародне інвестування, міжнародні фінансові організації та міждержавний фінансовий сектор [17]. На нашу думку, економічні відносини у межах зазначених вище складових глобального фінансового середовища у більшості випадків будуть пов'язані з купівлею, продажем, обміном, пересиланням та іншими операціями з іноземною валютою. Таким чином, валютні операції та фінансова глобалізація є взаємообумовлюючими процесами, які перебувають у діалектичному взаємозв'язку. У свою чергу, система валютного регулювання призначена для здійснення регулятивного впливу з боку державних органів на суб'єкти валютних операцій. Як наслідок, правомірно ставити питання щодо дослідження розвитку системи валютного регулювання у контексті фінансової глобалізації.

У наших попередніх роботах наголошувалось на досить складній структурі економічної інтеграції, яка передбачає інтеграційні процеси у межах окремих сфер економічної діяльності, ключовими з яких є торгівля та фінанси. З іншого боку, цілий ряд дослідників справедливо зазначають, що рівень та динаміка глобалізації фінансової сфери на даний час істотно випереджають інші сфери економіки [17; 1; 20]. Зокрема, представник Національного банку України В. Д. Щербак вважає, що експансія глобального фінансового сектору радикально змінює увесь вимір міжнародної економіки та зв'язків у ній, підпорядковуючи логіці та алогічності глобальних потоків капіталу весь спектр міжнародних економічних відносин та присутності держави як регулюючої сили в економіці [19]. Таким чином, проблема дослідження розвитку валютного регулювання з точки зору процесу фінансової глобалізації є актуальною та має практичне значення.

Ряд дослідників досить ґрунтовно вивчали окремі аспекти впливу глобалізаційних та інтеграційних процесів на вітчизняну фінансову систему. Наприклад, Ф. І. Шпиг досить детально проаналізував проблему входження на вітчизняний банківський ринок філій іноземних банків [18]. У роботі І. М. Боярко та Л. Л. Гриценко наголошується на впливі процесів глобалізації на формування стратегії розвитку фінансового сектору економіки України, яка повинна ґрунтуватись на принципах захисту національних інтересів та підвищення рівня конкурентоспроможності національної фінансової системи [1].

Також наявні дослідження щодо розвитку системи валютного регулювання в Україні. Зокрема, Ольга Владимир обґрунтовує необхідність розробки комплексної програми реформування валютного регулювання в Україні та описує її основні положення [2]. Стаття Філіпенко Т. В. стосується розвитку концепції валютної

політики [16]. Автор робить акцент на обґрунтуванні її структури та інструментів реалізації. Однак проблему дослідження генезису валютного регулювання з точки зору розвитку глобалізаційних процесів досліджено не повністю.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета даної статті полягає у дослідженні розвитку валютного регулювання в Україні протягом 2006–2011 років в аспекті фінансової глобалізації.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Дослідження розвитку валютного регулювання з точки зору впливу на даний процес фінансової глобалізації доцільно розпочати з аналізу методологічних засад валютного регулювання в Україні. Ключові аспекти системи валютного регулювання визначаються Декретом «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» (далі Декрет) [3]. Даний документ встановлює загальні принципи валютного регулювання, а також визначає повноваження державних органів, функції банків та інших фінансових установ України щодо регулювання валютних операцій. Крім того, даним нормативним актом регулюються права й обов'язки суб'єктів валютних відносин.

Статтею 11 Декрету визначено функції Національного банку України та Кабінету Міністрів України у сфері валютного регулювання. Вивчення змісту даної статті дає підстави стверджувати, що основним органом валютного регулювання у нашій державі є Національний банк. Більшість функцій НБУ, що визначені даною статтею, спрямовані на реалізацію принципів валютного регулювання, які визначено статтями 2–10 Декрету. Крім того, Національний банк у сфері валютного регулювання має наступні повноваження: здійснює валютну політику, виходячи із загальної економічної політики України; складає платіжний баланс України; видає нормативні акти щодо здійснення операцій на валютному ринку України.

Повноваження Кабінету Міністрів України у сфері валютного регулювання переважно стосуються: визначення ліміту зовнішнього державного боргу України; участі у складанні платіжного балансу України; забезпечення виконання бюджетної та податкової політики в аспекті, що стосується руху валютних цінностей.

Таким чином, Декрет, який прийнятий майже 20 років тому, регулює ключові методологічні засади валютного регулювання в Україні. Незважаючи на те, що у даний документ постійно вносяться зміни та доповнення, підходи до формування методологічних засад валютного регулювання в Україні потребують перегляду та деталізації, зокрема із врахуванням глобалізаційних процесів у сфері фінансових відносин. Необхідність заміни Декрету більш ґрунтовним

нормативним актом протягом останніх років перманентно обговорювалась представниками органів влади. Зокрема, на початку 2007 року у Верховній Раді України був зареєстрований проект Закону України «Про валютне регулювання та валютний контроль в Україні» (далі Проект Закону) [13]. Після його обговорення та доопрацювання, яке тривало біля двох місяців, законопроект у квітні 2007 року було прийнято у першому читанні. Однак остаточно даний документ так і не був прийнятий.

Вважаємо за доцільне більш детально розглянути ключові зміни щодо валютного регулювання, які передбачались Проектом Закону. Більш детально розглянемо положення закону, які відображають реформування системи валютного регулювання під впливом фінансової глобалізації, зокрема в аспекті формування регіональних валютних інтеграційних утворень.

До основних напрямків реформування системи валютного регулювання, що передбачались Проектом Закону, можна віднести: законодавче закріплення можливості введення обов'язкового продажу резидентами іноземної валюти на валютному ринку України для підтримки стабільності національної валюти; надання дозволу фізичним особам – резидентам України відкривати банківські рахунки за межами України; надання дозволу фізичним особам як резидентам, так і нерезидентам без обмежень вивозити національну валюту за межі України; визначення порядку здійснення резидентами та нерезидентами резервування коштів; встановлення порядку здійснення розрахунків за експортними та імпорнтними операціями; уточнення порядку застосування санкцій за порушення валютного законодавства. З одного боку, деякі із розглянутих вище положень повинні сприяти лібералізації валютного регулювання в Україні, а з іншого – окремі напрямки реформування збільшують рівень державного впливу на валютні відносини. До останніх, перш за все, можна віднести введення обов'язкового продажу резидентами іноземної валюти.

У пояснювальній записці [12] автори законопроекту зазначають, що він спрямований на досягнення специфічних цілей валютної політики: лібералізацію валютних відносин у країні; забезпечення збалансованості платіжного балансу та стабільних джерел надходження іноземної валюти на національний ринок; забезпечення високого рівня конвертованості національної валюти; захист іноземних та національних інвестицій у країні; забезпечення стабільності курсу національної валюти. Вони також вважали, що прийняття Проекту Закону, по-перше, дасть змогу удосконалити законодавчу базу та привести її у відповідність з міжнародними вимогами про вільне переміщення капіталу; а по-друге, дозволить створити сприятливі умови для інвестування капіталу в українську економіку, розвитку міжнародних зв'язків, зняття напруженості у відносинах з іноземними

партнерами, а також сприятиме діловій активності іноземних громадян в Україні. На думку авторів, даний закон міг би сприяти вдосконаленню законодавчого забезпечення реалізації єдиної державної валютної політики та стабільності валютного ринку України.

Підсумовуючи зазначене вище, можна стверджувати, що при розробці та обговоренні необхідності прийняття Проекту Закону народні депутати, перш за все, керувались необхідністю лібералізації національних підходів до валютного регулювання. Дана реформа повинна була сприяти розвитку міжнародних торговельних та фінансових відносин України та створювати певні передумови для регіональної валютної інтеграції. Однак ряд дискусійних положень даного закону, зокрема норма щодо введення обов'язкового продажу резидентами іноземної валюти, порушували його внутрішню логіку, спрямовану на лібералізацію підходів щодо валютного регулювання.

Ми розглянули підходи до лібералізації концептуальних засад валютного регулювання на рівні національного законодавства. Інший напрямок лібералізації валютного регулювання передбачає приєднання до міжнародних угод.

У жовтні 2011 року у Росії (м. Санкт-Петербург) була прийнята Угода про основні принципи політики у сфері валютного регулювання та валютного контролю у державах-учасниках СНД (далі Угода) [15]. Сторонами даної Угоди виступають Уряди і центральні (національні) банки держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав. При обґрунтуванні доцільності підписання Угоди наводяться наступні тези: ефективна співпраця у валютній сфері є необхідною складовою економічної інтеграції; створення умов для вільного руху капіталу сформує передумови для ефективного розподілу економічних ресурсів у межах СНД; гармонізація та уніфікації законодавства держав-учасниць СНД у валютній сфері, з врахуванням міжнародної практики, сприятиме реалізації узгодженої та ефективної політики у сфері валютного регулювання і валютного контролю.

У відповідності до статті 4 даної Угоди, основним принципом політики у сфері валютного регулювання і валютного контролю визначається поступове послаблення та відміна валютних обмежень відносно валютних операцій, за якими застосовуються заходи лібералізації. Перелік даних операцій визначено статтями 11 та 12 даного документу [15]. Зокрема, статтею 11 визначено перелік операцій, пов'язаних зі здійсненням платежів (розрахунків) та переводом грошових коштів між резидентами країн-учасниць Угоди, а також перелік операцій, пов'язаних з відкриттям рахунків у країнах-учасницях.

У статті 12 зазначається, що країни, які підписали Угоду, після закінчення 90 днів з дати набрання нею чинності відмінюють валютні обмеження за наступними валютними операціями: по-перше, за

платежами, пов'язаними із залученням і наданням кредитів (позик) у грошовій формі між резидентами країн-учасниць Угоди; по-друге, за платежами (розрахунками) та переказом грошей, які пов'язані з придбанням через організовані ринки (біржі) країн-учасниць Угоди облігацій і інших цінних паперів (крім акцій) комерційних організацій, що є резидентами країн-учасниць Угоди. Реалізація основного принципу щодо лібералізації валютного регулювання за розглянутими вище валютними операціями повинна проходити на основі: еволюційного підходу, що передбачає поступову та поетапну лібералізацію валютних відносин; дотримання балансу між поточними макроекономічними умовами в країнах-учасницях Угоди та валютним співробітництвом на кожному з його етапів; заходи щодо лібералізації повинні застосовуватись до резидентів усіх країн-учасниць Угоди без дискримінації; сторони Угоди повинні вживати заходи щодо уникнення введення будь-яких нових валютних обмежень, а також будь-якої зміни національного валютного законодавства у напрямку введення нових обмежень при здійсненні валютних операцій.

Таким чином, проаналізована вище Угода переважно спрямована на лібералізацію валютного регулювання держав-учасниць СНД з метою інтенсифікації економічних зв'язків між ними. Зазначимо, що дану Угоду необхідно розглядати як конкретний механізм реалізації принципів, що визначені у Концепції співробітництва та координації діяльності держав-учасниць СНД у валютній сфері, яка була затверджена Рішенням Ради голів урядів СНД 15 вересня 2004 року [6]. Останній документ визначає принципи проведення узгодженої валютної політики, цілі взаємодії у сфері валютних відносин держав-учасниць СНД, напрямки узгодженої валютної політики та механізми її реалізації. Крім того, були встановлені основні етапи переходу до узгодженої валютної політики: I етап (2004–2006 рр.); II етап (2006–2010 рр.) та III етап (2010–2011 рр.). Враховуючи, що даний документ стосується не лише валютного регулювання, а валютної політики в цілому, ми більш детально розглянемо його положення з точки зору дослідження економічної ефективності формування валютного союзу країн СНД у наступних підрозділах роботи.

Провівши дослідження поточного стану та перспектив реформування у контексті інтеграційних процесів, базових (стратегічних) засад валютного регулювання в Україні, пропонуємо проаналізувати тактичні заходи щодо удосконалення системи валютного регулювання. Зазначимо, що зміст валютного регулювання полягає у регулятивному впливі відповідних державних органів на суб'єкти валютних відносин, внаслідок якого формуються правила виконання тих чи інших валютних операцій. Наведені у роботі М. А. Єпіфанової [4] результати узагальнення наукових підходів щодо

визначення поняття «валютне регулювання» підтверджують визначений нами зміст даного поняття.

Основним органом валютного регулювання, який має найбільше коло повноважень у даній сфері регулятивної діяльності, є Національний банк України. Таким чином, еволюцію валютного регулювання на тактичному рівні можна дослідити шляхом аналізу змін у підзаконних нормативних актах НБУ, які визначають порядок здійснення валютних операцій. Для того, щоб прослідкувати еволюцію валютного регулювання на різних фазах економічного циклу, пропонуємо дослідити ключові зміни у нормативних актах Національного банку протягом 2006–2011 років.

Спочатку розглянемо ключові зміни у нормативних актах, що були внесені Національним банком протягом передкризового періоду. Дані заходи визначали напрямок реформування валютного регулювання в Україні протягом 2006, 2007 років та перших трьох кварталів 2008 року (табл. 1).

Ключовими змінами 2006 року було розширення прав окремих суб'єктів (страхові компанії та Укрпошта) щодо здійснення операцій на валютному ринку України. Дані зміни сприяли лібералізації валютних відносин шляхом спрощення реалізації певних валютних операцій для фінансових посередників та кінцевих споживачів їх послуг.

Більшість змін у системі валютного регулювання у 2007 році стосувались удосконалення процесу отримання кредитів резидентами від нерезидентів. Вносячи дані зміни, Національний банк намагався вирішити декілька взаємопов'язаних завдань: розширити попит на національну валюту, створити економічні умови для формування довгострокових валютних ресурсів з метою реалізації стратегічних проектів, підвищити контроль за короткостроковими (спекулятивними) валютними потоками.

Протягом перших трьох кварталів 2008 року НБУ здійснював заходи щодо підвищення прозорості та ефективності функціонування валютного ринку України. Також було спрощено порядок здійснення міжнародних валютних переказів фізичних осіб, що забезпечило підтримку процесів економічної інтеграції у площині міжнародної трудової міграції.

Протягом четвертого кварталу 2008 року, який характеризувався наростанням кризових процесів на міжнародному та національному фінансових ринках, Національний банк запровадив ряд жорстких адміністративних заходів, спрямованих на стабілізацію ситуації на грошовому ринку в цілому та на його валютному сегменті зокрема (табл. 2). Постановою НБУ № 319 від 11.10.2008 р. впроваджувався ряд заходів, спрямованих на посилення регулювання діяльності банків, зокрема, значна їх частка була спрямована на посилення валютного регулювання. Даним документом заборонялось надання додаткових

кредитних коштів у іноземній валюті позичальникам, які не мають валютної виручки. Також встановлювався мораторій на дострокове погашення банками будь-яких депозитів, зокрема номінованих у іноземній валюті. Встановлено обмеження щодо здійснення операцій через кореспондентські рахунки «лоро» банків-нерезидентів, переказу іноземної валюти за поточними валютними неторговельними операціями фізичних осіб-резидентів і нерезидентів, купівлі іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку.

Таблиця 1

Заходи НБУ щодо валютного регулювання у передкризовий період

Рік	Сутність заходу	Причини застосування та/або очікуваний ефект
2006	Страховим компаніям-резидентам надано право купувати іноземну валюту.	Необхідність виплати страхового відшкодування нерезидентам. Розвиток страхового ринку.
	Визначення порядку здійснення Укрпоштою валютнообмінних операцій.	Розширення функцій Укрпошти, зокрема, здійснення міжнародних поштових переказів для ФО. Спрощення та підвищення ефективності міждержавних переказів.
	Підвищення вимог до діяльності пунктів обміну валют.	Поліпшення обслуговування населення та забезпечення дієвого контролю з боку уповноважених банків.
2007	Підтримка ініціативи ЄБРР щодо впровадження програми фінансування кредитних проектів резидентів України у гривні	Розширення сфери використання національної валюти та підвищення попиту на неї.
	Надання права резидентам-позичальникам накопичувати цільові кошти для сплати кредитів у іноземній валюті, що отримані у межах міждержавних угод або під державні гарантії.	Створення умов для реалізації стратегічних проектів, які фінансуються за рахунок іноземних кредитів, залучених під державні гарантії.
	Обмеження граничної вартості кредитів у іноземній валюті, отриманих резидентами від нерезидентів.	Недопущення безпідставного відпливу капіталу за межі України через сплату завищених відсотків за валютними кредитами.
	Запроваджено реєстрацію з 01.01.2008 р. договорів банків про залучення короткострокових зовнішніх кредитів у іноземній валюті.	Підвищення якості контролю за даними валютними операціями, які можуть здійснювати дестабілізуючий вплив на валютний ринок
Січень-вересень 2008	Вдосконалення положень нормативних актів, які регулюють функціонування міжбанківського валютного ринку України.	Оптимізація функціонування валютного ринку України, зокрема, запровадження моніторингу (у режимі реального часу) попиту та пропозиції іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України.
	Спрощення для фізичних осіб процедури здійснення переказів валютних коштів за межі України.	Приведення у відповідність до законодавства ЄС вимоги щодо переміщення валютних цінностей через кордон України.

Джерело: сформовано автором на основі [14].

Частина зазначених вище заходів була скасована після прийняття постанови № 413 від 04.12.2008 року, якою була відмінена постанова

№ 319. Однак цілий ряд заходів валютного регулювання продовжив діяти та були введені деякі нові обмеження.

У 2009 році НБУ активно удосконалював норми валютного регулювання для того щоб, з одного боку, зупинити поточну девальвацію національної валюти, а з іншого – запобігти подібним процесам у майбутньому. Протягом даного року Національний банк видав більше 10 постанов, які стосувались змін у валютному регулюванні (табл. 2).

Таблиця 2

Заходи Національного банку в сфері валютного регулювання
у період загострення фінансової кризи

Рік	Сутність заходу	Причини застосування та/або очікуваний ефект
Жовтень- грудень 2008	Впровадження жорстких адміністративних обмежень щодо здійснення валютних операцій.	Різде погіршення ліквідності банків, прискорення відтоку іноземної валюти з банківської системи і різке підвищення попиту на неї.
	Встановлено обов'язковий п'ятиденний строк розміщення на окремому рахунку банку коштів клієнтів, призначених для проведення купівлі іноземної валюти з метою повернення за межі України іноземних інвестицій.	Забезпечення посиленого контролю з боку уповноважених банків за операціями, пов'язаними з відтоком валюти.
	Визначено новий порядок функціонування міжбанківського валютного ринку України, зокрема передбачено заборону на здійснення банками спекулятивних операцій з іноземною валютою між собою.	Обмеження попиту на іноземну валюту для збалансування валютного ринку в умовах загострення кризових явищ.
	З грудня 2008 року започатковано проведення валютних аукціонів.	Підвищення прозорості валютних інтервенцій Національного банку України.
	Використання інструментів валютного регулювання експорту-імпорту капіталу.	Необхідність обмеження короткострокових зовнішніх запозичень, що характеризувались підвищеною нестійкістю та могли провокувати валютні дисбаланси.
2009	Внесено істотні зміни до порядку організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України [7].	Запобігання штучному завищенню обмінних курсів продажу готівкової іноземної валюти та створення рівних можливостей щодо купівлі населенням іноземної валюти.
	Удосконалено методику розрахунку дотримання банками лімітів відкритої валютної позиції.	Збалансування валютної структури активів та зобов'язань банку.
	Запроваджено торгівлю іноземною валютою на міжбанківському валютному ринку України за гривні на умовах «форвард» [8].	Хеджування резидентами, які є суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, а також банками ризику зміни валютного курсу до гривні.
	Переглянуто порядок видачі індивідуальних ліцензій на переказ іноземної валюти за межі нашої держави для придбання облігацій зовнішніх державних позик України.	Запобігання непередбачуваному витрачанням золотовалютних резервів та зниження тиску на платіжний баланс.

Джерело: структуровано автором на основі [7; 8; 14].

Вважаємо за доцільне деталізувати зміни до Інструкції про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України [7], які були спрямовані на стабілізацію готівкового валютного ринку нашої держави. Для досягнення зазначеної мети впроваджено вимогу щодо встановлення єдиних по системі банку курсів купівлі та продажу готівкових іноземних валют за гривні, причому дані курси не можуть змінюватись протягом робочого дня; заборону на стягнення банками комісії за проведення операцій з купівлі-продажу готівкової іноземної валюти. Зазначимо, що дані заходи виявились досить дієвими, оскільки наведені вище положення не втратили чинності і протягом посткризового періоду.

Також була впроваджена заборона на здійснення операцій із продажу іноземної валюти через касу банку одній особі в один робочий день у сумі, що перевищує в еквіваленті 80 000 гривень. Крім того, введено ідентифікацію клієнтів (шляхом копіювання паспорту), які здійснюють операції з обміну валют на суму від 50 000 до 80 000 гривень. Останні два заходи також виявились досить ефективними і застосовуються на даний час із певним змінами.

Розглянуті вище зміни у системі валютного регулювання дозволили стабілізувати параметри валютного ринку та валютний курс. Як наслідок, протягом посткризового періоду 2010–2011 тривав процес відміни тимчасових антикризових адміністративних обмежень та подальшої лібералізації валютного ринку України (табл. 3).

Одна із ключових змін була спрямована на розширення інструментів здійснення операцій на валютному ринку України шляхом впровадження операцій «своп» [9]. Зазначимо, що уповноважені банки можуть здійснювати валютні операції на умовах «своп» на національному або міжнародному ринку між собою або з Національним банком України. Дана операція широко використовується на міжнародних валютних ринках та національних фінансових ринках економічно розвинених країн для хеджування валютних ризиків банків та їх клієнтів.

Впровадження у 2010 році операцій «своп» та у 2009 році операції «форвард» забезпечили розвиток сегменту похідних інструментів валютного ринку України. Необхідність розвитку валютних деривативів у відповідності до практики здійснення операцій на світових валютних ринках обґрунтовує у своїй роботі О. М. Колодізев [5]. Таким чином, впровадження похідних інструментів наближає умови здійснення валютних операцій на національному валютному ринку до міжнародної практики, що сприяє глобалізації фінансових ринків України. Однак чинним законодавством [10] передбачено ряд обмежень щодо використання валютних деривативів (при здійсненні операцій з валютами 1-ї групи Класифікатора строк не повинен перевищувати 365 календарних днів), які певним чином обмежують їх використання.

Таблиця 3

Заходи НБУ щодо валютного регулювання у посткризовий період

Рік	Сутність заходу	Причини застосування та/або очікуваний ефект
2010	Збільшено на 1 годину часові межі функціонування міжбанківського валютного ринку України.	Оптимізація торгівлі безготівковою іноземною валютою.
	Скасовано вимогу відносно утримання банками, яким було надано кредитну підтримку, середньозваженого курсу гривні до долара США.	Відміна санкцій з огляду на певну стабілізацію міжбанківського валютного ринку України.
	Впроваджено механізм здійснення валютних інтервенцій шляхом проведення з банками операцій купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти на умовах «своп» [9].	Хеджування валютних ризиків банків та їх клієнтів.
	Надано можливість здійснювати купівлю безготівкової іноземної валюти на МВР для забезпечення виконання операцій, передбачених індивідуальною ліцензією НБУ [9].	Відновлення норми, яка була скасована на початку 2009 року під час фінансової кризи.
	Погодження НБУ проекту Міжнародної фінансової корпорації (МФК) щодо надання резидентам кредитів та гарантій у гривнях, а також визначення механізму його реалізації.	Сприяння кредитній підтримці реального сектору економіки України.
	Комплексне внесення змін до нормативної бази регулювання валютних операцій, пов'язаних з інвестиційною діяльністю іноземних інвесторів.	Створення сприятливого інвестиційного клімату та активізація інвестиційної діяльності нерезидентів в Україні.
2011	Затверджено положення «Про порядок надання банкам і філіям іноземних банків генеральних ліцензій на здійснення валютних операцій» [11].	Приведення підзаконних нормативних актів у відповідність до законів України та спрощення процедури ліцензування.
	Передбачено використання крос-курсів, розрахованих через курс долара США, для визначення курсів гривні до іноземних валют для яких відсутній щоденний фіксинг до євро.	Оптимізація порядку встановлення офіційних курсів гривні до іноземних валют.
	Внесено зміни щодо порядку функціонування кореспондентських рахунків в іноземній валюті та порядку виконання документів на переказ коштів в іноземній валюті.	Приведення нормативних актів до вимог чинного законодавства, а також покращення процедури примусового виконання рішень судів та інших органів.

Джерело: структуровано автором на основі [9; 10; 11; 14].

Таким чином, більшість заходів з валютного регулювання у 2010 році спрямовувались на відміну (або послаблення впливу) адміністративних інструментів регулювання валютних відносин та їх подальшу лібералізацію. Даний процес обумовлювався як позитивними тенденціями на валютному ринку України, так і зобов'язаннями України щодо поступової лібералізації валютного ринку, передбачених Меморандумом про економічну і фінансову

політику з МВФ, а також планом заходів з лібералізації валютного ринку в рамках реалізації програми «Стенд-бай».

Ключовим заходом валютного регулювання у 2011 році стало затвердження Національним банком положення «Про порядок надання банкам і філіям іноземних банків генеральних ліцензій на здійснення валютних операцій» [11]. Даним документом суттєво спрощено процедуру ліцензування валютних операцій: замість декількох письмових дозволів на здійснення окремих валютних операцій тепер банк отримує одну генеральну ліцензію із переліком усіх валютних операцій, які він має право здійснювати. Також суттєво спрощено вимоги для отримання генеральної ліцензії або для розширення переліку валютних операцій, які нею передбачені. Серед переліку таких вимог Національний банк залишив лише три ключових: відповідність розміру регулятивного капіталу, відсутність заходів впливу або штрафних санкцій за порушення вимог банківського та валютного законодавства України, наявність затверджених керівником банку положень банку щодо виконання відповідних операцій.

Таким чином, спрощення підходів щодо ліцензування валютних операцій полегшує доступ фінансових посередників на різні сегменти національного валютного ринку. Як наслідок можна прогнозувати підвищення конкуренції на валютному ринку України як шляхом розширення спектру валютних операцій середніми та малими банками, так і шляхом залучення до операцій на валютному ринку філій іноземних банків. Зазначені процеси засвідчують поступальний розвиток валютного регулювання в Україні у контексті фінансової глобалізації.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи наведений у даному підрозділі роботи ретроспективний аналіз розвитку валютного регулювання в Україні, нами зроблено наступні висновки. По-перше, валютні відносини, виходячи з їх економічної природи, перебувають у безпосередньому діалектичному взаємозв'язку з процесами фінансової глобалізації та інтеграції.

По-друге, національна економіка відноситься до малих відкритих економік; як наслідок, динаміка світових фінансових ринків істотно впливає на кон'юнктуру вітчизняних ринків та обумовлює відповідні зміни у системі валютного регулювання. Дана теза підтверджується аналізом змін у валютному регулюванні у взаємозв'язку із розвитком світової економіки: передкризовий період (2006 – вересень 2008) – поступальне підвищення ефективності регулювання валютного ринку; кризовий період (жовтень 2008–2009) – введення жорстких адміністративних обмежень з одночасним реформуванням організаційних аспектів та інструментарію здійснення валютних

операцій; посткризовий період (2010–2011) – відміна тимчасових антикризових заходів та подальша лібералізація валютного регулювання.

По-третє, поточні тенденції щодо лібералізації регулювання валютних відносин в Україні відповідають загальносвітовим змінам у валютному регулюванні. У щорічному звіті МВФ [21, с. 11–12] щодо механізмів курсоутворення та валютних обмежень у країнах-членах МВФ констатується, що глобальна криза призвела до введення певних валютних обмежень та деякого зниження гнучкості валютних курсів, однак протягом посткризового періоду (2009–2010 рр.) ключовим трендом є лібералізація регулювання валютних відносин.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Боярко І. М. Конкурентоспроможність фінансового сектору України у сучасних умовах глобалізаційного розвитку [Текст] / І. М. Боярко, Л. Л. Гриценко // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – № 2. – С. 8–13.
2. Владимир О. Особливості регулювання валютних відносин з боку держави та національного банку України: реалії сьогодення та шляхи оптимізації / О. Владимир // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 3 (28). – С. 174–184.
3. Декрет КМУ «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» № 15-93 від 19 лютого 1993 року.
4. Єпіфанова М. А. Валютне регулювання в системі державного регулювання економіки / М. А. Єпіфанова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. пр. Випуск 30. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – С. 169–183.
5. Колодізев О. М. Оцінка загальних тенденцій розвитку глобального валютного ринку [Текст] / О. М. Колодізев, В. В. Поляков // Вісник Української академії банківської справи. – 2008. – № 1. – С. 3–15.
6. Концепция сотрудничества и координации деятельности государств-участников Содружества в валютной сфере от 15 сентября 2004 года // http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/997_771/ed20111018.
7. Постанова Правління НБУ № 538 «Про затвердження Змін до Інструкції про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України» від 09.09.2009 р.
8. Постанова Правління НБУ № 416 «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» від 21.07.2009 р.
9. Постанова Правління НБУ № 544 «Про внесення змін до нормативно-правових актів з питань торгівлі іноземною валютою» від 14.12.2010 р.
10. Постанова Правління НБУ № 281 «Про порядок та умови торгівлі іноземною валютою» від 10.08.2005 р.
11. Постанова Правління НБУ № 281 про затвердження положення «Про порядок надання банкам і філіям іноземних банків генеральних ліцензій на здійснення валютних операцій» від 15.08.2011 р.
12. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про валютне регулювання та валютний контроль в Україні» від 20.03.2007 // http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_2?pf3516=3043&skl=6.
13. Проект Закону України «Про валютне регулювання та валютний контроль в Україні» № 3043 від 21.03.2007 р. // http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_2?pf3516=3043 &skl=6.
14. Річні звіти Національного банку України // http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=84983.
15. Соглашение об основных принципах политики в области валютного регулирования и валютного контроля в государствах-участниках СНГ от 18 октября 2011 года // http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/997_n99.
16. Філіпенко Т. В. Концептуальні засади валютної політики держави // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. – 2011 – Випуск 3 (11) 2011. – С. 166–171.
17. Хомутенко Л. І. Складові глобального фінансового середовища та чинники його розвитку [Електронний ресурс] / Л. І. Хомутенко, Т. П. Гончаренко // Проблеми

системного підходу в економіці / Національний авіаційний ун-т МОН України. – 2011. – № 2 – Режим доступу: [http:// www. nbuv.gov.ua/ e-journals/ PSPE/ 2011_2 /Khomutenko_211.htm](http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/PSPE/2011_2/Khomutenko_211.htm). 18. Шпиг Ф. І. Перспективи лібералізації доступу іноземного капіталу в банківську систему України [Текст] / Ф. І. Шпиг // Банки та банківські системи. – 2006. – № 1. – С. 15–30. 19. Щербак В. Д. Центральний банк в умовах глобалізації: сучасні тенденції трансформації монетарної політики [Текст] / В. Д. Щербак // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / ДВНЗ «УАБС НБУ». – Суми, 2011. – Вип. 33. – С. 104–108. 20. Щербак В. Д. Особливості модернізації української банківської системи у контексті глобалізації світової економіки [Текст] / В. Д. Щербак // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2006. – Т. 16. – С. 312–317. 21. Annual Report on Exchange Arrangements and Exchange Restrictions / International Monetary Fund . – 2010. –75 P.

Дата надходження до редакції – 30.07.2012 р.